

med vilken frågan om Djävulens makt och myndighet avhandlas. Det blir till en existentiell fråga som genomsyrar allt från synen på skapelsen och frälsningshistorien till trossatser om den yttersta domen och de eviga straffen

Som religionshistoriker tycker jag dock att det är olyckligt att Oja använder ordet *magi* även som sin egen övergripande analytiska term — särskilt som en av hennes stora och goda poänger är att framhålla de lärda författarnas utpekande av och distansering från de «vidskepliga andra». Därför är det viktigt att skilja mellan de ord och begrepp som används för att definiera ut de andras föreställningar som felaktiga och förvrängda — och sådana termer forskaren vill bruka i analytiskt syfte.

Det är en händelserik period Oja valt för sin studie och hon koncentrerar sig lyckligtvis inte på massprocesserna under 1660- och 70-talen utan betonar den långa utvecklingen. Vidskepelseanklagelserna avkriminaliserades under slutet av 1700-talet och omformulerades till en fråga om bedrägeri. Prästers och juristers strävan att stävja vidskepelse avmattades och ersattes i viss mån under 18- och 1900-talen av läkarnas kamp mot kvacksalveriet, vilket torde spegla en ytterligare allmän sekularisering i kombination med naturvetenskapernas allt starkare ställning. Och som Linda Oja sammanfattar utvecklingen: det rörde sig inte längre på slutet av 1700-talet om att definiera gränserna för gott och ont, utan mellan verkligt och överkligt. Därför är hennes avhandling ett viktigt bidrag till förståelsen av det tidigmoderna Sverige och sekulariseringens stegvisa nedbrytande av den kyrkliga hegemonin.

Catharina Raudvere

Frances Young: *Biblical Exegesis and the Formation of Christian Culture*. 325 sid. Cambridge University Press, Cambridge 1997.

Med denna uppföljare till *The Art of Performance, Towards a Theology of Holy Scripture* (1990), har Frances Young ännu en gång gett en övergripande presentation av bibel användningen i den tidiga kyrkan. Huvudärendet i de två titlarna om patristisk exegetik är att förbättra vår förståelse av hur kyrkofäderna använde och tolkade Skrifterna.

Young vill i *Biblical Exegesis and the Formation of Christian Culture* (försättningsvis *Biblical Exegesis*) särskilt påvisa att de standardrekonstruktioner av forny kyrklig exegetisk metod som nutida forskare utarbetat ofta är missledande förenklingar. De vanligt förekommande metodologiska bibeltolkningskategorierna «litterär», «typologisk» och «allegorisk» avfärdar hon exempelvis som inadekvata när det handlar om att få

grepp om de skriftutläggningsmodeller de tidiga kyrkofäderna övertog och vidareutvecklade (s. 2; 186–213). Young understryker att det redan då, i forny kyrkan, fanns en större begreppslig nyansering och medvetenhet om komplexiteten i det exegetiska arbetet än vad som vanligtvis möter i handboksframställningar.

Med *Biblical Exegesis* vill hon därför 1) «utmana accepterade generaliseringar» och 2) «arbeta med vissa nyckeltexter och -författare i syfte att ge levande exempel på den exegetiska processen, dess principer, underliggande förutsättningar och utövande» (s. 4 f.). Under framställningens gång visar hon sedan på Bibelns centrala plats vid uppkomsten av den kristna kulturen. Med detta breda grepp försöker Young att med föäderna som hävarm (om)formulera några av de stora bibelexegetiska, -teologiska och -hermeneutiska frågorna. Bokens fyra delavsnitt ger en fingervisning om hennes systematisk-teologiska ansats vid genomförandet: I. *Exegesis and the Unity of the Scriptures*, II. *The Bible as Classic*, III. *Language and Reference*, och IV. *The Bible and the Life of Faith*.

Första delen, *Exegesis and the Unity of the Scriptures*, inleds med ett kapitel om receptionen och tillägnet av de bibliska texterna i den kristna församlingen. Young gör här påpekandet att Skrifternas enhet (the unity of the scriptures) sågs som en dogm bland kyrkofäderna. Effekten av detta på exegetiken har, som hon framhåller, inte nämnvärt diskuterats på sistone, förrän nu i *Biblical Exegesis*. Förutom den forny kyrkliga s.k. trosregeln (*regula fidei*) och andra enhetskapande strukturelement, fäster hon i det här sammanhanget också uppmärksamheten vid ett särdrag i den kristna skrifthanteringen som tidigare ofta förbi gått, nämligen forny kyrkans val av den s.k. codexen som bokformat. Istället för den klassiska skriftrullen, som användes vid all bokutgivning av rang, verkar de kristna redan runt år 100 e. Kr. ha övergått till codexformatet, dvs. den inbundna bokens format. En följd av att de kristna församlingarna övergav skriftrullen till förmån för det moderna bokformatet vid publicerandet av sina skrifter blev att de judiska skrifterna kom att omformateras och s.a.s. tas över även i rent fysisk mening. Young skriver: «[t]hey were ... not just re-read but re-formed» (s. 14).

Bokens andra del, *The Bible as Classic*, fokuserar bl.a. Bibeln som litteratur. Young menar att forny kyrkan i sin starka fixering vid texten kom att avspegla den klassiska kulturen, men med en ny uppsättning klassiska texter som ersättare för Homeros och Platon. Young målar här bilden av ett konkurrensförhållande mellan de antika och de kristna litterära klassikerna med formuleringar som «[t]he battles of the literatures was on» (s. 57).

I tredje delen, *Language and Reference*, gör Young några intressanta semantiska iakttagelser med avse-

ende på det fornkyrkliga teologiska språket. Hennes starka betoning av referensen för förståelsen av teologiska utsagor är ett av hennes viktigare bidrag till nutida patristisk-exegetisk forskning. Fornkyrkan hade en sakramental förståelse av Skriften: «the linguistic sign represented the reality to which it referred, whether transparently or obliquely.» Young framhåller här med eftertryck att «[f]or the Fathers, reference constituted meaning» (s. 117). För kyrkofäderna fanns en uttalad korrespondens mellan *logos* och värld, idé och verklighet, som återverkade på kyrkans bibelexegetik. Distinktionen mellan exempelvis bokstavlig och allegorisk skriftutläggning blir därför enligt Young ofta irrelevant. Det avgörande är istället referensen. Denna slutsats blir också kännetecknande för de skillnader i skriftutläggning som kan påvisas mellan exempelvis Eusebius och Origenes eller mellan Justinus och hans (fiktiva) dialogpartner Tryfon. Särskilt värt att notera är Youngs uppfattning att även skillnaden mellan fornkyrklig och modern exegetik inte främst kännetecknas av en skillnad i metod, utan av olika uppfattningar om texternas referens — där dialektiken mellan den intra- och extratextuella referensen framhålls. Med hänvisning på den fornkyrkliga kulturen säger Young i sammanhanget följande: «A culture which can conceive of the material universe as interpenetrated by another reality, which is transcendent and spiritual, will read the reference of scripture in those terms» (s. 139). Belysande för detta nära samband mellan text och värld samt mellan immanens och transcendens är även de olika typologiska och allegoriska typer, fyra respektive åtta stycken, vilka Young ägnar förhållandevis mycket uppmärksamhet i kapitel nio, som behandlar patristisk-exegetisk metod. På s. 213 presenteras en överskådlig tabell som beskriver olika patristiska lässtrategier — alltifrån parenetisk läsning till vad Young kallar ikonisk och symbolisk *mimesis* — som en funktion av olika typer av bokstavlig läsning och de olika typerna av allegori och typologi.

I bokens fjärde del, *The Bible and the Life of Faith*, ges först en övergripande presentation av de olika kontexter i fornkyrkan där Bibeln successivt kom att utgöra en allt starkare påverkan. Det framhålls att den kristna litteraturen alltmer kom att fyllas av skriftanspelningar och skriftcitater och att denna litteratur i regel kom att läsas enligt tidigt utarbetade mallar för skrifttolkning. Något som här verkar förvåna Young är likheten i bibelanvändningen i olika litterära kontexter. Hon skriver: «The most striking thing, in fact, is the consistent way in which the Bible was read in differing contexts. If commentaries were meant to deal with problems in the text and homilies to focus the more obvious features, still one has an overriding feeling of similarity in the kinds of senses discerned and the <reading strategies> adopted.» Utifrån Youngs fram-

ställning går det alltså att påvisa en sorts övergripande fornkyrklig lässtrategi (s. 299) som tycks ha fungerat parallellt med ett antal underordnade lässtrategier (sammansatta av bl.a. olika typer av bokstavlig läsning, allegori och typologi) vid uttolkningen av kristna texter (se tabell s. 213).

I kapitel elva, *The Life of Faith*, ges trons liv en mer utförlig behandling. Young vill här visa på det starka parenetiska intresset och betoningen av kristen vandel hos exempelvis Johannes Chrysostomos och Gregorios av Nyssa. Hon ägnar därefter det avslutande kapitlet, *The Theologian as Exegete*, åt Augustinus. Augustinus exegetik beskrivs här som hermeneutik och teologi och hans teologi som exegetik. Efter en koncentrerad genomgång av några huvudpunkter i *De doctrina Christiana* framhåller Young att Augustinus, teologen, faktiskt exemplifierar (beautifully exemplifies) alla de karakteristiska på kristen skriftanvändning som hon själv valt att lyfta fram i *Biblical Exegesis*.

Med sin breda och pålästa framställning är *Biblical Exegesis* ett utmärkt komplement till nuvarande läromedel i patristisk exegetik. Boken är välinvesterad läsning för varje vän av tidigkristen bibelhermeneutik.

Tomas Bokedal

John Barton (red.): *The Cambridge Companion to Biblical Interpretation*. 338 sid. Cambridge University Press, Cambridge 1998.

Den aktuella boken ingår i serien «Cambridge Companions to Religion». De olika volymerna skall tjäna som handböcker om centrala ämnen och personer i teologi och religionsvetenskap. Volymen om «Christian doctrine» är redan publicerad, med Colin Gunton som redaktör. I serien skall ingå ytterligare tre: om befrielse-teologi (red. Christopher Rowland), om Dietrich Bonhoeffer (red. John De Gruchy) och om Karl Barth (red. John Webster). Serien riktar sig till läsare utan specialkunskaper.

John Barton, professor i Oxford, är huvudredaktör. I introduktionen gör han ett slags distinktion mellan forskning («research») och tolkning («interpretation»): «When we have as accurate a text of the biblical books as can be secured, and as much knowledge as research makes available, we are still faced with the question: what does the Bible mean?» (s. 1). Tolkningsuppgiften är aldrig slutförd, enligt Barton, eftersom olika uttolkare ständigt ställer skiftande frågor till texten. Det är i denna kontext som boken vill ge ett bidrag. Dess primära syfte är att redovisa den diskussion om tolkning av bibeln som pågått under 90-talet.

Boken innehåller två huvuddelar. Den första delen bär titeln «Lines of approach» och innehåller elva från